

Az örök Mester.

*„Feltámadott az Úr
bizonnyal!”*

Lukács XXIV. 34.

Ünnepi szent örömmérezések között üdvözöljük a kelő Napot, amelynek arany sugarai elűzik a homályt, a sötétséget a föld színéről, s feltárják előttünk a teremtett világ ezer szépségét. Ahova ezek a mennyei sugarak behatolnak, ott élet és tenyészet virul völgyön-hegyen. Mint egy varázsütésre, lehullanak a bilincsek, amelyek kötve tartották a természet erőit; s a szabadság üde levegőjében méltóságteljesen szárnyal a királyi sas, mindig magasabbra és magasabbra emelkedve az ég felé, oda, ahol nincs korlát, ahol az eszményi vágyaknak és törekvéseknek nem szab határt a földiség, a múlandóság megszokott kerete.

A költő egy új élet hajnalhasadását köszönti benne; s át meg át lévén hatva a világosság szeretetétől, boldognak mondja magát, hogy ezek a sugarak az ő számára is üzenetet hoznak, amelyet neki kell a földiek füle hallatára tolmácsolnia a rímek és ritmusok ékesen szóló nyelvén.

A krónikás egy új világ határmesgyéjén állva, átengedi magát az egyszerű tények, a mindennapi események hűséges regisztrálására mellett egy üdvösséges, édes lelki hangulatnak, s ő maga is átéli a saját szívében azokat a mo-

tivumokat, amelyekből egybetevődik a historia; együtt örül, együtt szenved, együtt tűr, együtt alázkodik meg és együtt diadalmaskodik a hőssel, akit megálmodott s akinek a képe az eszményiség lámpása gyanánt folyton-folyvást ott lebeg az ő lelki szemei előtt.

Ezek hívő lelkek; mert hiszen egy vonalban állanak a világ-haladás tengelyével. Beilleszkednek ebbe az eleven folyamatba s nem is tudnának nemet mondani egy olyan közismert ténynek, amely már átviharzott az ő emberi keblükön s amely már éppen azért igaz és megdönthetetlen valóság az ő számukra, mert jelenvaló földi életük és jövő sorsuk minden idegszálával hozzá vannak kapcsolódva. Nem szakadhatnak el tőle anélkül, hogy magát az életet kockára ne tennék s el ne játszanák a mennyei üdvösséghez való jussokat.

Minden hívő lélek egyúttal költő és krónikás, aki az ő Krisztusában a kelő napot köszönti s új időszámítás határköve gyanánt állítja oda a Golgotha keresztjét. A két bizonyosság mellé oda állít még egy harmadikat: A születés és a halál bizonyossága mellé oda állítja szent-leckénk szavait, mint diadalmas vallástételt: „Feltámadott az Úr bizonnyal!”

Az örök Mester szelíd képe az, amit nem törölhetek le az emlékezet táblájáról az egymásután következő századok; sőt, úgy tetszik nekem, hogy az ő lelki hatása, csodatévő ereje ezekben a modern időkben hova-tovább mind inkább fokozódik. Az Anyaszentegyház kebelében az idők során alakult különböző felekezetek nemes versenyre kelnek egyik a mással az evangelium örökkévaló igéinek a magyarázatában. Egyik ezt, a másik amazt tartja fontosabb-

nak és az üdvösség szempontjából kívánatosnak és elengedhetetlennek, de mindannyian meg-egyeznek abban, hogy a Krisztus iránti személyes tisztelet mellett az az igazi bensőséges hódolat és önátadás a fő dolog, ami nélkül tanítványi hűség el se képzelhető. Arra a nemzetségre, amely csak *ajkaival* tiszteli őt, de szívét távol tartja tőle, már a szent hajdankorban megmondta volt a maga lesújtó ítéletét. És az bizony, ismerjük be, elég szomorú azokra nézve, akik a vallásban ma is megelégesznek a külszínnel, ahelyett, hogy minden szó, gondolat és tett az örök Mesterről és az ő napról-napra való feltámadásáról tenne tanúbizonyságot a mindennapi életben.

Nem szeretnék ünneprontó lenni, de azt mégis ki kell mondanom ezen a szent helyen, hogy az ünnepi fogadkozások mellett bizony édes-kevés jut a krisztusi elvek megváltó erejéből a gondterhes, szürke hétköznapiakra, ahol „*aki bírja — marja*“ a jelszó s Krisztus keresztje nap-nap után megcsúfoltatik. Pedig — édes Istenem! — meg lehetünk győződve arról, hogyha a modern világ fülsiketítő lármájában egy kis önfegyelmeléssel tudnánk emberi jobb természetünk szavára hallgatni, mindjárt más volna a melódia, amely fülünkbe cseng s ehhez képest módosulna magatartásunk is az emberekkel szemben, akikkel akár mint polgárok, akár mint hívő lelkek — egyazon életközösségnek vagyunk a tagjai. Ez az életközösség magával hozná, hogy közöttünk senki se éljen pusztán önmagának; hanem mint egy nagy család tagja, érezze át mindenki a szent elkötelezettséget, amellyel anyagiakban és erkölcsiekben egyaránt vele egyenlőrangú osztályostársainak tar-

tozik. Szóval, óvom és védem a saját egészségemet, hogy ép legyek testemben-lelkemben és alkalmas az élet szent munkájának elvégzésére; de ugyancsak óvnom és védenem kellene jó tanáccsal és példaadással, hasznos ismeretek közlésével, s ha kell zokszóval és dorgálással is azokat, akiket válságos helyzetbe sodort a saját könnyelműségök; mert hátha még nincs minden örökre elveszve s egy baráti őszinte szó, vagy egy kézszorítás még megmenthetné a sorsüldözöttet a végleges pusztulástól. Úgy van. Igaz. Ebben az esetben elmondhatnók — hétköznap is — ünnepi szent örömezők között a diadalmas vallástételt: „Feltámadott az Úr bizonnyal!“

Kebelemben, a házi tűzhely mellett féltő gonddal ápolom atyáim hitét, ezt a szent örökséget, amelyet eltékozolni nem szabad soha. Este-reggel buzgó imádságban kérem az ég Urát, hogy szent hitünk boldogító erejét tartsa meg és juttassa diadalra szemben a hitetlenséggel és a babonával, amely nem méltó a keresztény századok dicsőséges kultúrtörténeti fejezeteihez. De vajjon előszóval és írásban, hithűségben és odaadásban, megtettem-e mindent arra nézve, hogy mások hitbeli meggyőződésének tisztelete mellett minél többen megismerjék a mi gondolat- és érzésvilágunkat s együttesen összefogva vegyük fel a harcot az istentelenséggel és az álbölcsekedéssel, amelynek olyan hálas talaja van a mai felszínes műveltség szomorú áldozatai között? — Itt se mondhatom, itt se védekezhetem azzal: „Avagy őrizője vagyok-e az én atyámfiának?“ Mert hiszen az örök Mester feltámadása itt is attól függ, hogy mennyire tudom én az én mustármagnyi hitemet bele-

plántálni az atyafiúi közösség termőföldjébe, hogy azután meg is hozza a maga boldogító édes gyümölcsét mindnyájunk közjávára és örömére, s az Isten nagy nevének dicsőségére.

Szeretem a szabadságot. A testi és a lelki szabadságot egyaránt. Kezem-lábam nem türi a bilincset. A lelkem annál kevésbbé. Boldog az a nemzet, amelynek szabadságszerető fiai vannak. Nekünk, magyaroknak, vérrel szerzett szent örökségünk a mi alkotmányos szabadságunk. Ennek védelme alatt fejlődik és halad előre, tökéletesedik a nemzeti kultúra, művészet és tudomány; s bontakozik ki a politikai önállóság feltétlen tisztelete, amelyért senki nagyobb áldozatot nem hozott egy ezredéven át, mint a magyar nemzet. Szabadságjogaink élvezete nem kiváltság, hanem a polgár-erény jutalma, amely viszont kötelez, hogy mi is készek legyünk érte úgy a magunk, mint a mások szabadsága érdekében minden áldozatra. Halhatatlan költőnk, Petőfi Sándor, még álmában is „rab nemzetek bilincseit tördeli...”. Hát nekünk talán nem is fáj a mások rabságának keserves kálváriája?... Puha vánkosunkon nem jut-e eszünkbe, hogy másoknak, a mi véreinknek tövisekből van a nyoszolyája? Álmainkat éjjel, örömünket nappal nem rontja-e meg, ha arra gondolunk, hogy mi is előbb-utóbb hasonló sorsra juthatunk; s akkor ki védi meg a mi szabadságunkat, hogyha a leghathatósabb fegyvert, a lelki készséget, önként kiadtuk kezünkől?!... — Itt is áll az írás, áll az örök Mester tanúságtétele, a szabad lélek diadalmas hitvallása: „Feltámadott az Úr bizonnyal!”

Valljuk be, Kedves Testvéreim, hogy a húsvéti feltámadás eszméjének, amely Jézusban tes-

tet öltött, csak úgy van mireánk, minden időkre kiható nagyjelentősége, igazi és számokban felbecsülhetetlen erkölcsi értéke, hogyha minden egyes hívő lélek a szellemi hierarchia összes fokain magáévá teszi ennek az ünnepi napnak öröm-mámorát, a múltó idővel el nem múltó dicsőségét s kész annak végleges diadaláért a szívekben és lelkekben minden áldozatra. Mert ennek a jegyében, — igen — az *áldozat* jegyében indult el ez az isteni életpálya, hogy a maga nem kölcsönzött fényének ragyogásával betöltse az eget és a földet s legyen világossága a világtalanoknak, szövétneke az éjszaka sötétjében bújdosó vándoroknak, szelíd mécsvilága a kunyhók lakóinak, útbaigazítója a tévelygőknek, gyógyító orvosa a testi-lelki betegeknek, hirdetője az igazságnak, fejedelme az áldott békességnek, és mindenekfelett oltalmazója a gyermeki ártatlanságnak egy szebb és jobb jövő boldogító ígérete gyanánt.

Így ismerjük őt a Biblia lapjairól, ahol az evangelista hite és az apostol lelkesedése rajzolta meg a földi és égi vonásokat. Így ismerjük őt a saját tapasztalatainkból, az Élet nagykönyvből, amelynek lapjait az emlékezet világánál forgatva itt is, ott is megtaláljuk a szentelt nyomdékokat, amelyek az Ő lelki vezetéséről tanuskodnak, arról a benső harmóniáról, amely küszködő emberi kebelünket az örök Mester jelenlétében át meg általjárja s múlandó sorsunkat az örökkévalóság égisze alatt Istenhez, a halhatatlan lét forrásához emeli. Aki csak egyszer is látta ezt az arcot, soha el nem felejtí. Ott ég az a festő ecsetjén, mint művészi ihlet; a hideg márvány eleven, dobogó szívet nyer általa; a kételkedők megrendülnek és elálmélkodnak rajta

és félelem tölti bé őket; a hívő lelkek pedig diadalmos együttérzéssel követik őt, és nagy fennszóval kiáltják: „Az Istennek legyen hála, aki adott nekünk győzedelmet a mi Urunk, Jézus Krisztus által!”

Amíg ő a vezérünk, amíg az ő arca, mint kibontott zászló lebeg előttünk s megszabja az irányt, amelyben haladnunk kell, addig nem féltem az Anyaszentegyházat az elvilágiasodástól; addig nem féltem magyar Hazámat az erkölcsi süllyedéstől; addig nem féltem magamat, ha szinte a kísértések keresztüzében állanék is, mert az ő barátsága, az ő nemes veretű, kipróbált testvérisége mellettem áll, hogy el ne tévelyedjem az útvesztők labirintjében.

Testvéreim, akik a mai örömnünpre Isten imádásának hajlékába ide seregeltetek s Ti is, akik a mai diadalmos hanghullámok eleven gyűrűjébe kapcsolódtok belé — közös áhíatra, közös reménykedésre, közös áldozatra, tegyetek együtt tanuságot arról, hogy feltámadott, hogy él szívetekben a Krisztus, s amikor a szegény kinyújtja felétek kérő kezét, ne forduljatok el tőle; hanem adjatok *ma is* — amint az alkalom magával hozza — egy pár fillért a mi Unitárius Nőszövetségünk kincstárába. Meglátjátok, hogy milyen csodálatosan át fog alakulni az, amit jó szívvel adtok. Lesz belőle kenyér, ruha, tüzelő, könyv, éjjeli szállás, részvét könnye, kegyeleni harmata; mert „szegények mindenkor lesznek veletek”... Legyen hát ott a mi mai áldozat-tételünkben is, amit az Ő szegényeiért hozunk, a Jézus maga: Így lesz teljes a mi ünnepszentelésünk. Ámen.

Világ Világossága.

„Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az életnek világossága.“

János ev. VIII. 12.

Keresztény Testvéreim! Itt a gyülekezetben, és ott künn a szórványokban, ahová a mai igehirdetés elszáll a rádió szárnyán, — örömezt beszélek Hozzátok a mai szent napon, amely tele van az üdv ígéretével és az emberiség legnemesebb várakozásainak megvalósulásával. Az erkölcsi világ centrumában ma minden jó keresztény ott látja az örök Gyermeket, aki a maga eszményi tisztaságát fehér lobogó gyanánt ragyogtatja a bűnbe és nyomorúságba süllyedt emberiség előtt. Nincs több ilyen, vagy ehhez hasonló lelki vigasz és öröm, amelyben osztályostárs lehet mindenki, aki bízva a jóságos isteni Gondviselés hozzánk való lehajolásában, elfogadja a vezetést s nyugodtan tekint a bizonytalan jövőbe; mert a mai nap megszentelt emlékei és minden időkre szóló történetei között adva van a mi számunkra a legnagyobb lehetőség: az élet megújulásának, a lelki újjászületésnek áldott reménysége.

Ilyen szemmel figyelve az évezredek során lezajló eseményeket s köztük azt a fenséges jelet, amely lekötve tartja a mai napon az ajta-

tos hívők gyermeteg érdeklődését, látjuk, hogy az örökkévaló Isten apró epizódokban ad jelt magáról s tárja fel előttünk az ő világhormányzó bölcsességének titkát; hogy nyomról-nyomra követhessük azt, amint egy család csendes örömeből fokozatosan átváltozik egy nemzet büszkeségévé, s arányaiban teljesen kibontakozva, magában hordja és a lelki nagyság ismérvei által kifejezésre juttatja az emberiség örök szent vágyát, halhatatlan reményét, és végső diadalát.

A betlehemi bölcső így lesz az Isten fiának édes pihenőhelye. Egyiptom az üldözött család menedéke, ahonnan egy újabb szabadító származik. A jeruzsálemi nagy templom: az öntudatos hívő lélek elkötelezésének szent helye. A názárethi műhely gyakorlata: a legkomolyabb előkészület a sok feladat művészi megoldására. A Jordán vizének üdítő habjaiban való elmerülés — a keresztség sacramentuma, amelynek birtokában boldognak mondhatja magát minden jótét lélek, aki emellett és ezen felül megszerzi magának Isten kegyelméből az igaz keresztényt méltán megillető tűzkeresztséget. A Gethsemáné-kert keserű pohara: az áldozat jegye, mely mint biztató jelkép ottan ragyog mindazok lelkében, akik a Krisztus anyaszentegyházának elárvult ügyét magukévá tették, nem alkudozva testtel és vérrel, hanem készen jó és rossz időben a Mester követésére. Az utolsó felvonás drámai jelenetében pedig — ott, a Golgothán — egy új király alapítja meg a maga országát; és az ő uralkodásának vége nem lesz soha.

Mindezekből az apró epizódokból kicsendül a századok folyamán alapigénk mélységes értelmű szava: „*Én vagyok a világnak világossága*“ ... Ennek nyomán tovább fűzve gondola-

taimat — úgy tetszik nekem, kedves Testvéreim, hogy egy-egy karácsonyfa szelid gyertyafénye többet mutat, többet tár fel előttünk, mint a nagy városok összes transzparencsei, amelyek csak arra valók, hogy eltereljék a figyelmet a körülöttünk ólálkodó sötétségről, a bűn és nyomor tanyáiról, s hazug illuziókba ringassanak bennünket az emberi haladás eddig nem ismert méretei felől. Pedig, ha jól szemügyre vesszük ezeket a külszínre és látszatra készült dolgokat, vajmi keveset találunk bennök, ami az emberi lelket megnyugtathatná, vagy kielégítené. Úgy tetszik nekem, mintha még mindig az ős chaos kísértene, amikor „sötétség volt a föld színén“. És ebből a sötét ködgomolyagból mérges gázok eruptív erői ráznák meg a levegő-egyet, romlásba döntve válogatás nélkül az emberek százait és ezreit. Az elemi csapások mellett, amelyek újabb időben mind gyakrabban ismétlődnek, ott van a sokkal nagyobb veszély, a lélek útvesztője, amikor az ember tanácstalanul áll az elébe tornyosuló problémák előtt s ahelyett, hogy megtalálná a rengetegből kivezető utat, annál jobban belebonyolódik rejtelmes szövevényébe a szabadulás minden reménye nélkül.

Ebben a végzetes órában nincs más út és mód a menekvésre, mintha behunyjuk a saját szemünket, amelyet elkápráztatott a világ hiú csillogása, s lelki szemeinkkel azt a megbízható vezért követjük, aki a saját szavai és a keresztény századok tanúsága szerint is — *a világ világossága. Aki őt követi, nem járhat a sötétségben.* Az a szent viszony, amelyben a hívő lélek él az ő Mesterével, kizár minden külső formát és alakoskodást. Mihelyt hozzá igazodunk, egyszerre megváltozik egész gondolkodásmó-

dunk. Őreá, mint tekintélyre támaszkodunk ugyan, de azért nem szűnik meg egyéni ítélkezésünk s a felelősségnek az az érzete, amely nélkül öntudatos valláserkölcsei élet el se képzelhető. Ő a horizontnak egész szélességében halad előttünk, mint idősebb testvér, és mi saját külön ösvényeinken követjük őt, soha szem elől nem tévesztve az irányt, amelyet ő mutat az ő glóriás keresztjével, oda plántálva azt az országhatárok fölé, mint a békességnek oszlopát, és a tengerek örvénylő szirtjei közé, mint világító tornyot. Az unitárius egyház ezt a Krisztust követi. Benne ezt az egyetemes boldogságra és diadalmas hitre szánt törekvést tiszteli és szereti. Örövend a gyermeknek, akiből az isteni ujjmutatás alapján ilyen férfiú sarjadt. Dícséri az eszmények magasán álló férfiút, akinek volt gondja az ő kicsinyeire. Jézusban a végletek egybeolvadnak: az ő szegénysége — az igazi gazdagság; haragja és búsulása a megbocsátás könnyeiben nyer kielégülést; gyűlölete mélységes szeretetből szórja az ő villámait; s amint a kárhozat tüze lángba borítja a bukott angyalokat, ott van, hogy a végromlástól megóvja a halhatatlan lelket. Király ő, akinek nincsenek szolgái, csak engedelmes testvérei és tanítványai. Azért él, hogy életműve diadalmaskodjék az idő múló változásain. S azért hal meg, hogy halálából új élet fakadjon mindnyájunk számára. Nemzetének hű fia; de végső konzekvenciájában világpolgár, mert egy nagy családban óhajtja egyesíteni a föld összes lakóit, keresztényeket és nem keresztényeket egyaránt. Az általa alapított egyház — egyetemes egyház; jogutódainak kizárólagossága nélkül. Igehirdetése: a *világosság* maga. Azért aki őt követi, nem járhat a sötétben. Krisztus

követőinek — maguknak is világosaknak kell lenniök, világosaknak kívül-belül. És pedig nem csupán a gondolat jegyében, amely mozgatja a világot, hanem az érzés jegyében is, amely kormányozza azt az isteni törvény követelményei szerint mindnyájunk üdvére és boldogságára.

„Ne higyj oly gondolatban, amelynek szived ellent mond!“ — bizonyára ő is ezt az intelmet kapta és fogadta el jelige gyanánt az édes Anyától, akinek fájdalomából sarjadzott az utókor számára a legszentebb öröm. Oh, hogyha mi ezt az örömet, ezt a szent örökséget a maga igazi értéke szerint tudnók magunkévá tenni és megbecsülni! Mennyivel előbbre volnánk akkor azokban a dolgokban, amelyek el vannak rejtve a szívnek titkos redőiben! Mennyivel tisztább és szentebb volna a mi barátságunk, amely kész volna az ő megértő feléért, mint az igaz barát, az Úr Jézus Krisztus, minden áldozatra! Mennyivel mélyebbre hatolhatnánk a lélek tengernyi csodáiban, amelyek tárva vannak az egyszerű gyermek előtt, de megoldhatatlan rejtélyek maradnak e világ szerint bölcsek hiú dicsekedésével szemben! . . .

Jövel hát „életnek világossága“! Mutasd meg magadat nekünk, sötétségben bukdácsolóknak, akik eloltjuk magunkban az igazi világosságot, hogy mesterkélt fényözönben sütkérezzünk. Pedig semmi sem egyszerűbb, mint az igazság. És semmi sem kívánatosabb ránk nézve, mint annak térfoglalása a köz munkálásában s az egyéni és társadalmi élet minden terén.

A példa mindnyájunk számára adva van a mai nap szent emlékei között. A bethlehemi templomocska ma is közkezen forog. Házról-házra viszik-hozzák s közben zengedezik verses

szólásokban ennek a világtörténetnek örök rythmusát. Amit a nép egyszerű gyermekei legendás idők szent hagyománya gyanánt adnak át nemzedékről-nemzedékre, azt mi öntudatos keresztény hívek, igyekezzünk megvalósítani saját magunkban, a mindennapi életünkben. Legyen mindnyájunknak melegen érező és őszintén rokonszenvező kebele egy-egy bethlehemi templomocska, amelyben csendesen szunnyad — ha kell — a gyermek Jézus; de amelyben örökszép hegyi beszédét ismerteti folyvást — ha kell — a nagy Tanítómester, akinek útmutatása mellett célunkat és örök hazánkat el nem téveszthetjük.

Kegyeletes és Istennek tetsző dolgot cselekszünk ez által, mert megbecsüljük azt a nagy erkölcsi értéket, amelyet a Gondviselés Ő benne ajándékozott a világnak. Drágább ez a mi számunkra aranynál, ezüsthöz; kívánatosabb a hatalom külső eszközeinél, mert a mi vitézkedésünk fegyverei nem testiek. Mi a szellemi világ diadalát, az Igazság győzelmét többre tartjuk a nagy világhódítók minden dicsőségénél, amely csak ideig-óráig tartó megnyugvást hozhat a földön, hogy azután annál nagyobb kárt és szenvedést zúdítson az emberiségre, mint ahogy azt manapság magunkon is sajnosan tapasztaljuk.

A történelem folyton ismétlődik. Óvjon Isten, hogy a próféataság szomorú, szent kötelességével visszaéljek; de itt — csak a vak nem látja, hogy a népek és nemzetek ma is még a Jézus által megígért *életnek világossága* helyett szántszándékkal sötétségben járnak. Gyűlölik egymást, ahelyett, hogy szeretnék... és kölcsönösen megbocsájtanak a mult botlásait és tévedéseit. Pedig ezen sarkallik az egész erkölcsi

élet. Ettől függ a megbomlott lelki egyensúly helyreállítása, sőt talán még a gazdasági válság megszüntetése is. Ha nem akarjuk gyermekeink és unokáink boldogságának sírját előre megásni, adjuk vissza a világ vezetését a kis *Gyermek* kezébe, aki világosságul született a mai napon e világra, nehogy reánk is találjon a bibliai ige: „és a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség azt bé nem fogadta“. — Keresztény Testvéreim, válasszatok: élet vagy halál — világosság vagy sötétség. Ha jól választunk, miénk a legszentebb öröm, a legnagyobb dicsőség, ami emberi életünket megkoronázhatja: így lehetünk mindnyájan Istennek fiai. Ámen.

Itélet.

„Idő előtt semmit se ítéltetek, míg el nem jő az Úr, aki egyrészt világra hozza a sötétségnek titkait, másrészt megjelenti a szíveknek tanácsát, és akkor mindenkinek az Istentől léssen dicsérete.“

1. Cor. IV. 5.

A felolvasott szent igével kapcsolatban első sorban meg kell állapítanunk, kedves Testvéreim, hogy az a mi emberi sorsunknak mély-séges tragikumát rejti magában. Egyfelől örvendetes reánk nézve, hogy mint Istennek gyermekei nyitott szemmel tekinthetünk ki a nagy világba, ahol életünk eseményei lezajlanak, s mindenről, amit látunk és hallunk, olvasunk és tapasztalunk, szabadon alkotjuk meg a magunk véleményét. Másfelől azonban szomorúan vesszük észre, hogy minden oldalról korlátokba ütközünk, amelyek akadályoznak bennünket az ítélethozatalban. Pedig ugyebár, mi — amennyire tőlünk telik — szeretnénk mindennek a végére járni, behatolni a természet titkaiba, vizsgálni az Istennek mélységeit, megismerni saját magunkat és életünk végcélját, amelyhez idomulnia kellene minden mi gondolatunknak, akaratunknak és cselekedetünknek a pálya kezdetétől annak utolsó stációjáig.

Ebben a bizonytalanságban, amely itt-ott a

hitélet terén és az erkölcsi világban mutatkozik, mégis van egy bizonyosság, amelyre támaszkodhatunk, amelyből erőt meríthetünk, és ez, Kedves Testvéreim, azoknak a példája és tanítása, akik az Anyaszentegyházban előttünk jártak, mint világosító szövétnekek; akik az Istennek atyai színe előtt meggyújtották a maguk oltári szent tüzét, s akik a tanítványi hűség alázatos lelkével várták a megnyilatkozást onnan felül.

Ezek között, Jézus nyomdokain haladva, leggyakrabban Pál apostollal találkoztunk, aki az általa alapított gyülekezetekben letéteményese volt a Krisztusi ideálnak. Jól tudta ő, hogy kikkel van dolga. Jól tudta, hogy még *gyermekek*, akiket tejnek italával kell táplálnia. Jól tudta, hogy irigység, versengés, visszavonás és más sötét bűnök torzítják el köztük egyeseken az emberi méltóság mennyei ábrázatát; mindazonáltal nem szűnt meg inteni és buzdítani, ítéletet mondani és tanácsolni, elrettenteni és megvigasztalni azokat, akiket újjá akart szülni a valóságos szent életre. Ő ugyan a legkisebbnek tartotta magát az apostolok között; de végeredményében mégis az ő misszionáriusi szelleme és törhetetlen akaratereje ragadta ki a kereszténységet a maga elszigeteltségéből s állította oda a népek nagy országútjára az általános emberi művelődés hatalmas mértföldköve gyanánt.

Szent igénk szavaiban is azzal biztat bennünket, hogy ha hittel várunk valamit, abban, mint ígéretben, és az ígéret teljesülésében nem fogunk csalatkozni; mert az Úr eljő, és ítéletet tart. Ez ő magánál is a legnagyobb bizonyosság, hogy az Úr eljő... Avagy nem jött-e el mindent átalakító, mindent elsöprő nagy hatalommal az ő lelki életében, amikor a damaskusi

útban az ő szekere rúdját megfordította? Minek folytán — mintha teljesen kicserélték volna — az *üldözöből* ő lett Krisztus elveinek legbuzgóbb terjesztője.

Mi nem tudhatjuk, hogy a mi életünkben mikor fordulhat elő egy ilyen rendkívüli jelenet, amely szakít a múlttal s a közöny és megsokkottság átkát leveszi a mi fejünkről s megnyitja a mi számunkra is a szentek társaságát, akik magukkal mitsem gondoltak, hogy életüket és reménységüket az egyedül igaz, bölcs és tökéletes Istennek felajánlva, tanúi és szószólói lehessenek annak a fenséges kinyilatkoztatásnak, amikor a titkok zárai lehullanak s az Úr által megjelentett szivek tanácsa egybeforrasztja az emberek millióit!... Nem tudhatjuk. De résen kell lennünk, hogy amikor csakugyan bekövetkezik, készületlenül ne találjon.

Gondoljuk meg, hogy minden szó, amelyet nem őszintén ejtünk ki, s amely mögött nincs ott a megfelelő erkölcsi alap, — már kész *ítélet* ellenünk. Gondoljuk meg, hogy gondok barázdáitól ráncos homlokunk, amelyen pedig az Isten napjának kellene ragyognia még a mai küzködésekkel teljes világban is, — már kész *ítélet* ellenünk. Gondoljuk meg, hogy a testvérietlen magatartás, vagy éppen gyűlölködés embertársainkkal szemben — akikkel pedig egy Atyának vagyunk gyermekei — már kész *ítélet* ellenünk. Ha ez így van — és ha őszinték akarunk lenni, Isten színe előtt szomorúan kell bevallanunk, hogy így van — akkor nem is kell, hogy mások mondják ki az *ítéletet*; mert mi magunk törtünk pálcát a saját fejünk felett.

Micsoda nagy teher! Minő nagy bűn az Isten és saját magunk ellen! Micsoda nagy lelki

depresszió! Mintha csak a természet maga is a megigért tavasz rügyeit és virágait fukar kezekkel visszatartva, ezt a megátalkodottságot példázná, keserű leckét adva a mi számunkra, hogy a zárkózottság, a hidegség, a közöny, a szeretetlenség az oka annak, hogyha napi életünkben hazánk földjén — s bizony egyebütt is, mondhatnám az egész világon — olyan ritka a mosoly, a napsugár, a rügyfakadás s az emberbimbók sorsa is sötét tudatlanság útvesztőjében hervadoz.

Én Istenem! Milyen jó volna, hogyha ettől a nagy tehertől valami úton-módon megszabadulhatnánk. Milyen jó volna, hogyha ezt a nagy bünt — ha mindjárt a szívünk vérével is — levezekelhetnők. Milyen jó volna, hogyha ettől a nagy lelki depressziótól a mi nemzedékünket s kivált ezt a sírva-vigadó magyart, meg tudnók szabadítani! — A diagnózis adva van. A betegséget ismerjük. Az orvosszerek is adva vannak Jézus hegyi beszédében: a boldogság tanában és azokban a prófétai kijelentésekben, amelyeknél szebbet, jobbat, bölcsebbet és igazabbat senki emberfia nem nyújthat minékünk. Könyv nélkül tudjuk az egészet. Csak az a baj, hogy nem ment át teljesen a vérünkbe. Belátjuk, hogy sok-sok nehéz társadalmi kérdés, sok nehéz gond fel se merült volna, hogyha átengedtük volna magunkat a Mester varázsának s a szerint rendeztük volna be mindennapi életünket. *A hegyi beszéd a hétköznapok kereszténysége.* S én valahogy úgy érzem, hogy addig hiába ünnepelünk, amíg ezeknek a krisztusi elveknek érvényt, polgárjogot nem szereztünk a gyakorlatban. Vagy talán azt várjuk, hogy a Magyar Passió századában nemcsak symbolikusan, hanem igazában

is megjelenjék köztünk az Üdvözítő, a szabadító Úr Jézus Krisztus? Mit gondoltok? Vajjon nem sujtana felénk is lelkének lángostorával, látva, hogy királyi palástján milyen szépen megosztóznak; de ezzel aztán egyuttal kockára tettük az ő legszentebb örökségét, az atyai jussot, az istenfiúságot, a lelkünk üdvösségét...

„Térj magadhoz, drága Sion!” — És várjad az Urat, mert bizonyosan eljő; mert el kell jönnie, hogy ezekben a hétpróbás időkben *világra hozza a sötétségnek titkait*. Hol ő világít, nincs ott éjszaka. Nem fényszórót tart kezében; csak egyszerű mécset, s mégis többet és jobban látunk és megértünk annak világánál, mint a pazar fényben úszó transzparenszek mellett. Igen — igen! Mert ez a mécses onnan felülről töltekezik, a bibliai okos szűzek olajából...

Térj magadhoz és várjad az Urat; mert bizonyosan eljő; mert el kell jönnie, hogy ezekben a hétpróbás időkben *megjelentse a szíveknek tanácsát*, s ne maradjon annak rejtekében egyetlen sötét zúg, ahova ne hatolna be a megértő szeretet termékenyítő napsugara, áldást és békességet teremtve közelben és távolban a népek és nemzetek gyülekezetében és a házi tűzhely mellett. *Atyámfia, ott a végeken!* Jusson eszedbe, hogy ha valaha áldásban volt részed és ha valaha volt áldott békességed, annak fénye a Mester szívéből áradott feléd. Becsüld meg hát az Ő keresztjét s hordozd és hordozzuk mindannyian abban a fölemelő tudatban, abban a vigasztaló szent hitben, hogy csak hűséggel és kitartással, áldozattal és szeretettel válthatjuk meg a veszni indult világot, amint azt Jézus példája is mutatja.

Ő maga mondja a hegyi beszéd utolsó feje-

zetében: „Ne ítéljetek, hogy ne ítéltessetek!“ Biz-
zátok az ítéletet az Istenre, aki megfizet kinek-
kinek az ő cselekedetei szerint. Előtte úgy sincs
titok. A Mindenható tudja elménknek legtitko-
sabb gondolatait. Az ő szent színe előtt úgy ta-
pasztaljuk, hogy előtte a hallgatás is olyan,
mintha nyíltan bevallottuk volna sokrendbéli
gyarlóságainkat. Ebben is *ítélet* van a mi szá-
munkra, amelynek egész életünkre kiható vég-
zetes eredményei előtt el nem zárkozhatunk.
Miért ne lennénk tehát őszinték és nyíltak Isten-
nel szemben, aki a szíveket és a veséket vizs-
gálja?! Senki nagyobb szolgálatot nem tett az
emberiségnek, mint aki az igazmondást, az ér-
deknélküli férfias magatartást az ő életének és
működésének tengelyévé tette, amely körül fo-
rognak a széthúzó napi események, de azt se
jobbra, se balra nem befolyásolják, szent szán-
dékában meg nem ingatják. E körül forog maga
az egész világmindenség is. Az ilyen krisztusi
jellem nyugodtan várja akár a Végítélet napját
is; mert át van hatva attól a benső meggyőző-
déstől, hogy neki, barátainak és honfitársainak
elismerése és a saját tiszta lelkiismerete mellett
a mindenható *Istentől léssen dicsérete*. Jóvá-
hagyó szent tetszése a mennyei Atyának, amely
nyomon kíséri őt a politikai küzdelmek zajá-
ban, a nemzetmentő munka sorsdöntő viharai-
ban, a magányos kontempláció idején csakúgy,
mint a Nemzetek Tanácsában, ahol teljes vértel-
ességgel képviseli egy ezeréves Haza minden jogos
vágyát, megszentelt reményét.

Magyarország elesett sorsában is boldog,
hogy Isten, amikor arra legnagyobb szükség
volt, olyan vezért adott számunkra, aki egyesíti
magában a honfoglaló ősök nemes tulajdonsá-

gait s a napi kérdések zürzavaros homályán túl *századok távlatát* tartja szem előtt az első rajvonásban s nem emberektől, hanem egyedül Istentől várja a dícséretet... Az ő vezéri szellemének köszönhetjük, hogy rendre-rendre világra jöttek a sötétségnek titkai, amelyek sorsunkat már-már örök időkre megpecsételni látszottak. Neki köszönhetjük, hogy a művelt népek kollégiumában megnyílt előttünk a szíveknek tanácsa, s nem kell többé társtalanul és testvértelenül bolyonganunk a modern élet bábeli romjai között. Mint valami síralomházban, úgy ültünk éveken át, csüggeteg lélekkel, szárnyszegetten, keserűen számlálva a még hátralévő perceket; mígnem egyszer csak kisütött a Nap s annak sugaras szárnyai alatt gyógyulás rejlett a mi számunkra. Most hát csak munka, hit és bizalom, szeretet és odaadás kössön össze minket — világ magyarjait — egy nagy lelki egységben. A temetőkapuk fölött pedig és a Kárpátok gerincén — a nemzeti becsület hősi áldozatától megszentelve — ragyogjon égi fényben a keresztény hit diadalmas dogmája: „Feltámadunk!” — Amen.

Krisztus követése.

„Miért mondjátok pedig nékem: Uram, Uram! ha nem művelitek, amelyeket mondom?”

Lukács VI. 46.

Testvéreim,

Minden jó kereszténynek időről-időre, s így az esztendő utolsó napjaiban is, számot kell vetnie önmagával. Ismerve a kitűzött célt, amely felé mindannyian igazodunk, megállapítjuk, hogy mennyiben sikerült azt megközelítenünk. És a rendelkezésünkre álló eszközök felett is szemlét tartva, igyekezünk a régi kipróbált módszerek mellé esetleg újakat iktatva bé, közelebb hozni az Istent az emberhez, a vallást a mindennapi élethez, a követendő örök ideált a valósághoz. Hogyha ezt nemcsak előírás szerint, hanem belső lelki kényszertől indítatva, ma is elvégezzük, ezáltal számokban ki nem fejezhető jótéteményt gyakorolunk azokkal szemben, akik egy világ végéhez hasonló krízis idején tanácstalanul állanak az útvesztőben s a külső sötétség mellett bizonytalanság, aggodalom és kétségbeesés üli meg egész valójukat. Krisztusban testvéreink ők, akik a nehéz igát hordozzák, akik a bánattal és a nyomorúsággal szövetséget kötöttek és majdnem elfelejtkeztek arról a szelídlelkű, kevés szavú, komoly ábrázatú Mesterről, aki az ő számukra is elmondta

volt a maga mezei prédikációját. Mert hiszen tulajdonképpen Róla van szó minden ilyen vizsgálódásnál, amikor mintegy tükröt tart elibénk, hogy megmutassa: ki és mi lakik bennünk. Hol léptük át a határt, amelyet emberi és isteni törvények szabtak a mi számunkra; miben engedünk a kísértő szózatnak, amely aranyhegyeket ígért nekünk csak azért, hogy aztán kiábrándulva ott hagyjon, tehetetlenül vergődve, koldusrongyaink között.

Keresztény hívő lélek számára ma is a Krisztus az egyedüli értékmérő. Keresztény társadalomban a nemzeti becsület az arany valuta, amelynek stabilitását a napi események nem ingathatják meg. És az egyetemes keresztény Anyaszentház jól teszi, ha ezt a két szempontot egyesíti magában azokkal az itt-ott jelentkező jelszavakkal szemben, amelyek a *propaganda fidei* látszatával készülnek kialakítani az új emberiséget. Én fázom ettől az új typustól, amelynek nem lesz ábrándos mesevilága és játékos gyermekkora, s amelynek talán neve sem lesz, csak egy szám — egyéniség nélkül, a kezdeményezés vágya nélkül, egy úgynevezett átlag ember, akinek még a mozdulata is gépiesen igazodik a retortákon átszűrt elméleti tanokhoz Madách falansterében. Ez nem a Krisztus álma, s a klasszikus kor eszménye a tökéletes emberről, akinek a XX. század távlatában már illő lett volna megjelennie.

A mi felfogásunk szerint sok minden útjában állott az Úr szíve szerint való *ember* megjelenésének itt a földön. Elsősorban önmaga az ember, aki mindig többet hisz és tételez fel magáról, mint ami megfelel a valóságnak. Az első hizelgő elismerésre, kész a — hiúság. A vélt sé-

relemre, kész a harag. És a lelki párbajt vívók között az eszmék versenyében, nincs kibékülés, nincs megbocsátás. Az osztozkodó atyafiak között ritkán, ah mily ritkán van méltányos meg egyezés. A felebaráti szeretet, a jó szomszédság kiment divatból! Az általános műveltség: ahelyett, hogy alázatossá tenné nemzedékünket, minden Igazság kútforrása, az Egy Isten előtt, fennhéjázóvá teszi még azokat is, akik csak a tudomány előcsarnoka előtt szemlélődnek. A testileg ép energia mellett nincs meg mindig az erkölcsi gerinc és e világ szerint gazdagok palástja alig s alig takarhatja el a lelki szegénységet s akik egy országot szeretnének meghódítani, nem tudnak önmagukon uralkodni.

Ezekre mondja Idvezítőnk a felolvasott szent igében a maga folyton visszatérő refrainjét: „Miért mondjátok pedig nekem, Uram, Uram! ha nem mívelitek, amelyeket mondok?“ Vagy talán nem is ő mondja, hanem a keserű önvád a saját kebelünkben, az élő lelkiismeret számonkérő széke előtt, ahol semmit nem szépihetünk, semmit el nem titkolhatunk, s ahol egyszer mindenkinek színt kell vallania. Ez a szigorú bíró nem ismer semmi teketóriát. Nem rekriminál. Nem feddőzik. Csak nyíltan a szemünkbe néz és ránk olvassa bűneinknek egész lajstromát, amelynek súlya alatt, akarva — nem akarva, be kell mondanunk a „mea culpa, mea maxima culpa“ történelmi vallomását. S ekkor indul meg a lelki élet örök törvénye szerint a megbocsátás isteni folyamata, mert aki eddig vádolt, az kél a mi védelmünkre, hogy helyreállítva lelkünk egvensúlyát, magához engedjen s töredelmünk és bűnbánatunk könnyei között kiengeszteljen minket az atyai Irgalommal.

Oh, áldott az az óra, amelyben ez végbe-
megy. Mert ekkor ébredünk tudatára a mi rej-
tett kereszténységünknek. Ekkor látjuk be,
hogy Krisztus követése mitőlünk minő áldoza-
tot követel lépten-nyomon, ahol az élő hitnek
és a gyakorlati élet ezer szükségleteinek egy-
mást ki kell egészíteniök s az egymás iránt ér-
zett testvéri indulatnak, odaadásnak Krisztus
szellemében későn-korán meg kell nyilatkoznia.
Itt azután nem elég az ájtatos szemforgatás, a
képmutató felsőbbtség érzete és a kizárólagos
üdvösségben való elbizakodás: ide krisztusi cse-
lekedetek kellenek. Nem elég az „Uram,
Uram..“ Nem elég a hódolat és elismerés az
alapító nagy Mester iránt, aki valaha élt és tanít-
tott, szenvedett és meghalt az Igazságért, ame-
lyet drága vére hullásával pecsételt meg. Ide
krisztusi cselekedetek kellenek. Ide az kell,
hogy adandó alkalommal mi is készek legyünk
családunk, — anyaszentegyházunk — szent Ha-
zánk és az emberiség javára hasonló áldozatot
hozni.

E nélkül, kedves Testvéreim, üres formalitás
az egész. Krisztus nem a dogmák és formulák
embere. Krisztus a lényegét tartja szem előtt.
Erre buzdítja tanítványait is. S erre, a szeretet
megmásíthatatlan törvényére alapítja azt a lelki
közösséget, amelynek ma is Ő a szellemi köz-
pontja és éltető ereje. Én az egyházat Krisztus
nélkül elképzelni nem tudom; viszont a Krisz-
tust sem tudom elképzelni az ő lelki országa nél-
kül, amelyben mi vagyunk az ő féltő gondjának
és szeretetének tárgyai, mi, a késő tanítványok,
mi, a hitvallók, mi, a szegények, mi a tévely-
gők, mi, a bűnösök és pártoskodók, mi, a bűn-
bánók és megváltottak, mi, a betegek és ügye-

fogyottak, akikre mind jut az Ő meleg szívéből egy-egy sugár, a megértésnek és boldog önátadásnak sugara, amely a maga gyógyító erejével visszaidézi a mi szemünk elé a hajdankor varázserejét, újjáteremtő csodatételeit.

Őt nem érheti szemrehányás azért, mert többet, szebbet-jobbat, igazabbat, érdemesebbet követel tőlünk, mint amit egy gyenge, gyarló földi embertől várni lehet. Éppen itt van a fő baj, hogy annyira átengedjük magunkat ennek a kényelmes emberi gyarlóságnak, hogy nemesebb eszméleteinket és ideális törekvéseinket el-sorvadni engedjük; holott az ő felhívása szerint is nekünk az Ő követésével kapcsolatban tökéletességre kell törekednünk. Hadd rezonáljon a mi szívünk húrja mindazokra a tisztult eszmékre és igazságokra, amelyek közelebb hozzák az Istent az emberhez, a vallást a mindennapi élethez, a követendő örök ideált a valósághoz! Mert csak az ilyen értelemben felfogott és megközelített tökéletesség boldogíthatja úgy az egyest, mint a népek nagy társadalmát.

Olvassa hát minden jó keresztény megértő szeretettel és mélységes bepillantással ezt a mezei prédikációt, amely telve van életbölcseséggel, a lelki világ törvényeinek mesteri értelmezésével. Nincs itt semmi titok, amit egy újabb Messiásnak kellene megmagyaráznia és kijelentenie. Minden szava, minden fordulata, minden momentuma és minden feddözése úgy hat, mint egy baráti szívnek önkénytes megnyilatkozása, aki hisz Istenben, de egyúttal hiszen az emberben is és mindenekfelett bízik önmagában, hogy szavait és ígéreteit átválthatja az életnek cselekedeteire. Bölcs építőmester, aki az ő lelki házát biztos talajra építette. Amit ígért,

azt meg is tette. Amivel bízott, azt be is váltotta. Ennyit és nem többet kíván tőlünk is, az egyes Hívőktől, és az Ő vitézkedő Anyaszentegyházától. Az egyes hívő elragadtathatja magát túlfinomult érzéke, vagy sympathiái által; de az Anyaszentegyháznak fegyelmezettnek kell lennie s érvényesülnie kell benne a krisztusi példaadásnak: „amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek Ti is egymást.“

A szolidaritás, az együvé tartozandóság érzete kell, hogy átjárja mindazokat, akik Krisztus egyházának szerepet szántak a megújulás nagy munkájában, amely a világ békéjét van hivatva biztosítani az általános béke gondolatának propagálása útján. Krisztus ezen a ponton semmi kétséget nem hagy fenn, amidőn parancsolólag kijelenti: „Tedd a te kardodat hüvelyébe; mert aki fegyvert fog, fegyver által pusztul el.“ Ennek az elvi kijelentésnek ugyan ellentmond az évezredes gyakorlat, a vallás igazáért vívott háborúk és a történelem szégyenfoltjának nevezhető eretnek-üldözések; de ez mitsem változtat a krisztusi állásponton, amelynek a civilizáció rendjén egyszer már érvényesülnie kell. Tegyük félre minden kishitűséget, tartsuk távol magunktól a megalkuvás szellemét; és szóljon már egyszer a szívnek teljességéből az embernek szája: hűséget fogadva annak a krisztusi ideálnak, amely mindnyájunknak lelki szemünk előtt lebeg. A *Béke* áldásait mi már élveztük, arra volt alapítva ifjúi vágyunk és komoly férfiúi törekvésünk egy boldogabb generáció küzdelmes, de szép elhivatásában. A láncairól elszabadult téboly, a világháború mindent halomra döntötte s a mondhatatlan szenvedések véget érni nem akaró sorozatát zúdította

földrészünkre, amelyben egykori hazánkra alig ismerünk. Ha csak ebből a szempontból mérlegeljük a dolgot, akkor is a békés kibontakozás útjait kell egyengetnünk s együtt kell imádkoznunk és dolgoznunk azokkal a keresztény faktorokkal, akik mint államférfiak, szakértők és népvezérek a jövő év elején tartandó Leszerelési Conferencia alapos előkészítésével óhajtják ezt a nemzedéket megkímélni az újabb hiábavaló, embertelen vérontástól, amelyben az új hadviselés pokoli eszközei: a gyilkos gáz és a lassan ölő baktérium vinnék a főszerepet.

Előttem van egy angol nyelvű folyóirat: „*Good-Will*“, amely nagy jóakarattal foglalkozik ezzel az eszmekörrel, és az összes egyházakhoz intézi a maga megszívlelendő felhívását, hogy az imént jelzett világmozgalom sikere érdekében az egyszerű polgár, a keresztény hívő lélek is tegyen meg mindent, ami tőle telik; imádkozzék és kísérje figyelemmel az eseményeket s igyekezzék mindenki a maga körében olyan atmoszférát teremteni, amely kedvezően befolyásolja a közvéleményt. Az egyházak fejei már meg is szerkesztették az *ima* hivatalos szövegét, amely közkézen fog forogni ezekben a súlyos gondokkal terhelt hónapokban a föld kerekén. Krisztus követésében nyugodt önérzettel, átszellemülten mi is elmondjuk azt az imát abban a reményben, hogy a Népek nagy tanácsában a mi igazságunk is fontolóra vétetik s a mi általánosan ismert sérelmeink is orvoslást nyernek. A szent cél érdekében egyes társadalmi szervezetek (s ebben a Nők vezetnek) a különböző országokban milliókra menő aláírásokat gyűjtenek annak bizonyítására, hogy a föld népei nem bírják tovább a megfeszített

iramot, a további fegyverkezést s alig várják az időt, amikor a népek és nemzetek között felmerülő kontroverz kérdések nem az erőszak jegyében, hanem békés úton, Választott Bíróság, vagy nemzetközi Fórum által intéztetnek el.

Rebegjük el mi is azt az imát. Csatlakozunk mi is az aláírók millióihoz, akik méltóság-teljesen vonulnak fel, mint egy óriási tábor, akik hadat üzennek a háborúnak, s a gyűlölet és bosszúállás cézári bálványát ledöntve, oda állítják az emberiség közös templomába a Szeretet Istenét, aki lehajol az ő földi gyermekeihez s megújítja velök a régi szövetséget, amelynek tanúja és közvetítője az Ő áldott Fia, az Úr Jézus Krisztus. Kövessük őt, haladjunk az ő nyomdokaiban nyílt homlokkal, föl-emelt fővel, minden alkudozás nélkül; hátra nem tekintve; mert akkor — ígérete szerint — a mi jutalmunk sok lesz, és mink is „ama magasságos Istennek fiai leszünk“. Amen.